

GENUA - IL CIMITERO DI STAGLIENO

BEELDHOUWERKEN 1851-1900, DEEL 2

IL CIMITERO MONUMENTALE DI STAGLIENO

Begraafplaats Il Staglieno in Genua is meer dan een vierkante kilometer groot en behoort tot de grootste parkbegraafplaatsen van Europa. Hij werd geopend op 2 januari 1851.

Er werd mij verteld, dat je op Staglieno alleen maar verdrietige dames ziet. Ik zal je nogmaals laten zien dat het beeldhouwwerk veel gevarieerder is.

REALISME (vervolg)

Lorenzo Orengo (1838-1909) was een leerling van Santo Varni en werd een van de belangrijkste vertegenwoordigers van het burgerlijk realisme.

Misschien wel het bekendste monument op Staglieno is van zijn hand: de pindaverkoopster.

Ingenieur **Benjamin Whitehead** (F6/7-1885/1887) is bij zijn bankschroef afgebeeld en op het voetstuk staat de stoommachine die hij uitvond. Orengo laat dus op een duidelijke manier zien dat hij de overledene identificeert met het werk dat hem beroemd maakte. Aan zijn rechterkant staat het monument voor zijn echtgenote **Julia Bentley**, een prachtig voorbeeld van burgerlijk realisme, waarin je, net als bij de pindaverkoopster, prachtige details kunt zien. De monumenten zijn pas in 1898 op Staglieno neergezet.

(fotobron: Terre aarde)

Caterina Campodonico (A13-1881) verdiende haar geld met het verkopen van pinda's en donuts op markten en bij feesten. Het was haar droom om bij haar sterven genoeg geld te hebben gespaard voor een mooi monument. En het is haar gelukt. Al tijdens haar leven werd het monument voor deze eenvoudige vrouw voltooid. Haar verhaal staat in Genuëes dialect op de sokkel en net als haar rijke stadgenoten laat zij haar koopwaar zien. Let op de zorg waarmee Orengo haar jurk, met franjes en kant, en haar knoestige handen vorm gaf. Je ziet dat Catarina net een nieuwe schort uit de kast heeft gehaald. De vouwen zitten er nog in.

Teresa Riso Pescia (E17-1897) was de moeder van Carlo Pescia (1855-1925), die ook in dit familiegraf is begraven. Carlo was een succesvolle zakenman en een verfijnde kok, eigenaar van verschillende restaurants en een beroemde trattoria. Na zijn dood vermaakte hij zijn bezittingen aan de stad Genua. Hij wilde dat zijn geld werd gebruikt voor restauraties in de stad, o.a. voor het herstel van de stadsmuren.

Augusto Rivalta (1837-1925) studeerde aan de Ligustica Academie en ging zoals zoveel anderen naar Florence om verder te leren. Maar Rivalta bleef in Florence wonen en werd daar uiteindelijk professor op het Academisch College voor Schone Kunsten. Toch bleef hij verbonden met Genua en het Garibaldi-standbeeld aldaar is van zijn hand. Hij meldde zich als vrijwilliger aan om te vechten voor de bevrijding van Italië.

Dit graf voor **Carlo Raggio** (D10 - 1872) laat het verdriet van de familie zien. Zoon Edilio, een bekende scheepseigenaar en industrieel staat links en troost zijn moeder. De andere kinderen, een zoon en vier dochters, zijn ook bij het sterfbed aanwezig, maar een troostende engel ontbreekt hier. Een overduidelijk realistisch tafereel met aandacht voor kleine details in kleding en handen en emoties op de gezichten.

In de vorige aflevering vertelde ik dat een kunstenaar zich niet beperkte tot één richting. Hij ontwikkelde zich en was bovendien gebonden aan de wensen van de opdrachtgever. Hier volgen drie realistische graftekens van kunstenaars, die we in het volgende hoofdstuk, bij een andere stijl dus, uitgebreider zullen tegenkomen.

(fotobron: Terre aarde)

- Het monument voor **Carolina Gallino** (A54 – 1894) is een variatie op het verdriet dat we steeds zagen. Het werd gemaakt door **Giacomo Moreno**. De familieleden op het monument zijn niet aanwezig bij het overlijden, maar verzamelen zich tijdens een begraafplaatsbezoek bij de tombe. Hoog op het graf staat de inscriptie 'De genegenheid voor de overledene is de religie van het hart'. Bij zo'n motto is bezoek aan de laatste rustplaats een wezenlijk onderdeel van het leven. De doden maken nog steeds deel uit van de wereld der levenden. Waarschijnlijk staat rechts de echtgenoot van Carolina terwijl aan de linkerkant hun dochter een kleinkind omhoog houdt om oma een kusje te geven. Moreno legt weer de nadruk op elk detail van de gezichten, de kleding en de kapsels.
- Op de foto rechts: De tombe voor **Francesco Casella** (A40 - 1884) van **Giuseppe Benetti** heeft misschien wel als inspiratie gediend.

De Portugese patriciër **Faustino Antonio Da Costa** (A3 – 1887), die op 80-jarige leeftijd in Genua stierf, had zijn adoptie-zoon tot zijn erfgenaam benoemd.

Die zoon gaf **Santo Saccomanno** opdracht om zijn vader te herdenken met een prachtig monument. Je ziet een heel realistisch tafereel van een zoon die afscheid neemt van zijn vader. Er is maar weinig symboliek toegevoegd en de kledingdetails zijn weer prachtig uitgevoerd.

(fotobron: Terre aarde)

Luigi Priario (A56 – 1881) was een beroemde Genuese advocaat. Hij is op zijn monument afgebeeld terwijl hij een pleitrede in de rechtszaal afsteekt. Die zaal heeft zes kolommen die een half-rond plafond ondersteunen. Het monument werd door **Demetrio Paernio** gemaakt in opdracht van de weduwe die wilde dat ze zelf, mediterend, bij haar echtgenoot werd afgebeeld. Critici verweten de beeldhouwer dat er geen verbinding is gemaakt tussen beide echtelieden op dit eerste grafmonument van zijn hand.

ECLECTICISME

In deze nieuwe stijl probeerde de beeldhouwer het beste uit vroegere stijlen te combineren tot een nieuw geheel.

De realiteit, met het uitgebeelde verdriet, verdwijnt langzamerhand en de symboliek komt weer terug.

Giacomo Moreno (1832-1910) werd arm geboren. Toch wist hij zich te ontwikkelen tot een vooraanstaand beeldhouwer in Ligurië, maar hij had ook opdrachtgevers uit Zuid-Amerika, het land waar nogal wat Italianen heen emigreerden. Bij Moreno en de andere kunstenaars die nu volgen, merk je dat er een andere stijl ontstaat.

Domenico de Barbieri (A30 – 1887) ligt op zijn sterfbed, dat gehakt en gepolijst is met heel veel details. Kijk maar eens naar de kussens onder zijn hoofd.

Voor het monument knielt aan de linkerkant een meisje. Zij staat symbool voor het gebed. Rechts staat een kandelaar, symbool van het eeuwige leven, omringd door een krans.

Boven alles uit verschijnt de doodsengel met een zeis en een zandloper. Die laatste twee symbolen zie je veel op Staglieno. De Barbieri is rijk geworden met de productie van houten kisten om pasta in te vervoeren naar Noord- en Zuid-Amerika.

In het timpaan van de basis staan symbolen die verwijzen naar zijn beroep. Er is een staf omstengeld door slangen, gedragen door Mercurius, de beschermers van de handelaren. De spiegel en de tweede slang zijn symbolen van voorzichtigheid, de hoorn van overvloed verwijst naar rijkdom en het anker staat voor de hoop op het eeuwig leven.

Enrico Amerigo (A53 – 1890) was mecenas van een aantal liefdadigheidsinstellingen, waaronder een blindeninstituut. Bij zijn overlijden ging een deel van zijn nalatenschap naar een aantal scholen voor wezen. Moreno laat de genoemde instellingen symbolisch terugkomen in het monument. Links knielt een oude blinde man, leunend op zijn stok en rechts staat een meisje, herkenbaar aan haar kleuterschool-uniform. Ze zijn allebei heel levensecht afgebeeld, aan beide zijden van de buste van de gulle gever, een prachtig voorbeeld van burgerlijk realisme. De opdracht voor het grafteken werd gegeven door de zusters van Amerigo.

Het grafmonument voor **Pietro Grondola** (A43 – 1880) laat nóg eens de praktijk zien van Liefdadigheid. Je komt dat vaker op Staglieno tegen. De klassieke deugd (bv. een vrouw die kinderen knuffelt), een afbeelding van een Bijbelse gelijkenis of, zoals hier, een afbeelding waarbij de aandacht wordt gericht op de begunstigden, in dit geval samen met de milde weldoener. De inscriptie bovenin geeft een Bijbeltekst weer: Laat je linkerhand niet weten wat je rechter doet. Zie je de typisch neoclassicistische pilasters met het Chi-Rho-teken? De Griekse CH en de R staan voor de eerste letters van Christus' naam.

Demetrio Paernio (1851-1914) heeft bijna 40 monumenten op Staglieno staan. Zoals zoveel Genuese beeldhouwers studeerde hij aan de Ligustica Academie voor Schone Kunsten, maar hij onderbrak zijn studie om met Garibaldi te vechten voor de onafhankelijkheid. Ook hij was een leerling van Varni en ook hij kreeg opdrachten uit Zuid-Amerika.

Om de veranderende gevoelens van de bourgeoisie nog eens te zien, stappen we even de negentiende eeuw uit naar een van Paernio's laatste werken: een meisje (het leven) is in gesprek met de dood. Het monument voor familie **Lavarello** (A14 - 1914) werd ontworpen door ingenieur Giuseppe Predasso.

Carlo Celesia (fotobron: Terre aarde)

Santo Saccomanno (1833-1914) ontving ook weer, zijn opleiding aan de Ligustica Academie in Genua. In die stad was hij geboren en is hij overleden. Saccomanno heeft veel beroemde Italianen van de Risorgimento geportretteerd, zoals Mazzini, maar hij maakte ook allegorische en alledaagse voorstellingen.

De meeste besproken monumenten hebben een neoclassicistische opbouw, maar **Carlo Erba** (A50 – 1883), koopman en politicus, wenste een graf met een neogotische uitstraling.

Dus maakte Saccomanno een kapel met spitsboog en pinakels. Het portret van Erba is bovenin toegevoegd. Onze aandacht wordt onmiddellijk getrokken naar de zittende vrouw. Haar ogen zijn gesloten en zij heeft papavers, het symbool van de eeuwige slaap, in haar handen. Haar blote schouder gaf nogal wat commotie bij de tijdgenoten, maar maakte ook veel indruk. Kopieën van de vrouw zijn op veel plekken te vinden, op Staglieno en ver daarbuiten.

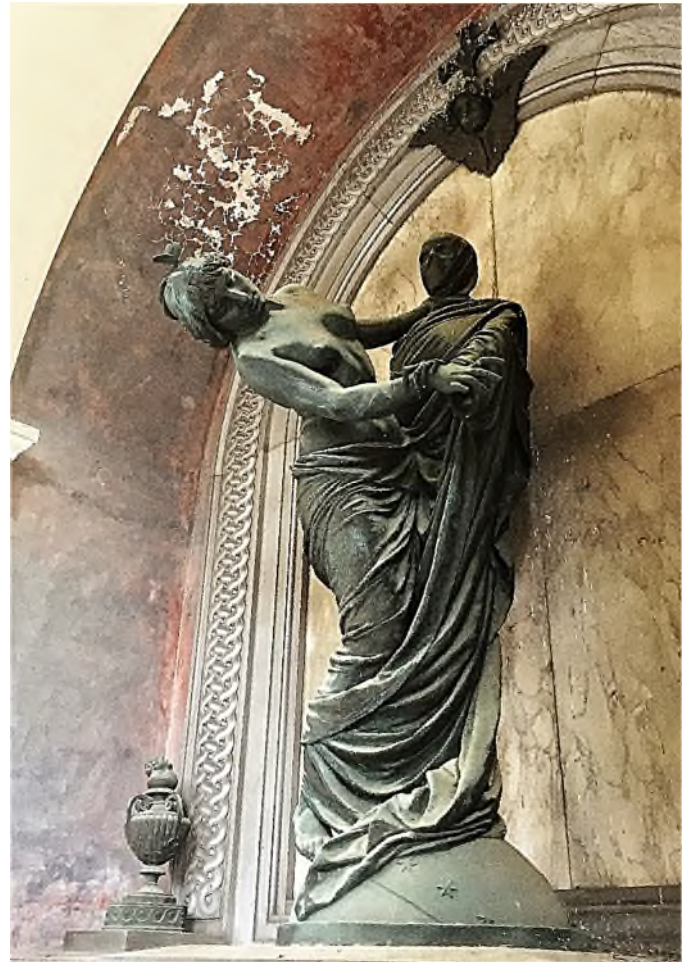
Omdat het niet mogelijk bleek om het hele monument op de foto te krijgen, maakte ik een verticale panoramafoto. Dat zal ik dus nooit meer doen.

Carlo Celesia (A51 – 1899) staat op de achtergrond van zijn monument. Voor hem staat een indrukwekkende figuur met een knots, een symbool van de arbeid. Op de basis zit een jongen te lezen, een symbool van de studie. De symboliek heeft de overhand gekregen en het realisme is verdwenen.

Carlo Erba

Giulio Monteverde (1837-1917) werd geboren in Bistagno, Italië en studeerde aan de Academie voor Schone Kunsten in Rome. Later werd hij daar professor en zelfs senator. Toch was hij ook in Genua een veel gevraagd beeldhouwer. Hij stierf in Rome vijf dagen voor zijn tachtigste verjaardag.

Francesco Oneto (D13 – 1882) was zakenman en bankier.

Op zijn graf is de beroemde Monteverde-engel te vinden, die geen christelijk symbool meer is. Deze engel biedt geen troost aan de nabestaanden en wijst niet de weg naar de hemel, maar is onbewogen en staat alleen nog maar symbool voor het mysterie van de dood. Er is in deze periode onzekerheid ontstaan over het hiernamaals en er is dus iets heel nieuws ontstaan. Wel houdt de engel in de rechter hand nog, enigszins verstopt, de laatste-oordeels-bazuin vast en Christus komt terug in het Chi-Rho-teken bovenin het graf.

De sensualiteit van de figuur gaf aanleiding tot gemengde reacties, maar juist dat heeft gezorgd dat het beeld vaak is herhaald, niet alleen in Italië, maar ook in de rest van Europa en zelfs over de oceaan.

Dit monument is door Monteverde gemaakt voor de rijke handelaar **Valente Celle** (D22 – 1893).

Het staat bekend als 'Het eeuwige drama' en vertegenwoordigt de laatste poging van het leven om de knuffel van de dood te ontvluchten.

Door de nadruk te leggen op het contrast tussen de sensualiteit van de vrouw, die het leven vertegenwoordigt, en de onverschilligheid van de dood, die haar pols vast houdt, laat de beeldhouwer weer zien dat het eeuwige leven twijfelachtig zou kunnen zijn. Het is een variatie op de dodendans. Zie je de vlinder op het hoofd van het meisje? Het staat symbool voor de kwetsbaarheid van het leven.

Het zou kunnen zijn dat Monteverde op verzoek van de opdrachtgevers een laken om het onderlichaam van de vrouw heeft gewikkeld, een laken dat haar samenbindt met de dood. Wát een verschil met de eerdere monumenten waar een engel met een hoopvol gebaar de weg naar de hemel wijst.

(fotobron: Terre aarde)

Antonio Rota (1842-1917) maakte een aantal grafmonumenten op Staglieno maar was ook buiten Genua actief, o.a. in Napels en Bergamo.

Giovanni Scanzi (1840-1915) Scanzi was op de Ligustica Academie een leerling van Varni, maar studeerde ook in Rome, waar hij bevriend werd met Monteverde. Later werd hij professor op zijn oude school. Zijn werken zijn door heel Genua te vinden en op Staglieno is hij vertegenwoordigd met zo'n 50 grafmonumenten.

Bij het monument van de familie **Gnecco** (A42 – 1882) laat beeldhouwer Rota in wit marmer en in brons een heel verhaal zien. Je ziet dat de ziel opklimt naar de hemel terwijl een engel aan de jongen en het meisje de weg wijst waarheen hun moeder gaat. Hoog op het monument wachten 4 engeltjes op de komst van de nieuwe hemelbewoner. Dit zijn de vier kinderen die vóór hun moeder stierven. Het alledaagse leven is aanwezig in de kinderen. De jongen heeft de arm om zijn zus geslagen en houdt vol respect zijn pet in zijn hand, maar ook de bronzen deur is tot in details weergegeven.

Giacomo Carpaneto (A25 – 1886) was een bekend en rijk koopman in de havenstad Genua. Beeldhouwer Scanzi verbond het beroep van de overledene met veerman Charon uit de mythologie, die mensen naar het dodenrijk bracht. Hij laat de sterke wind en het bruisende water zien. Op de boeg zie je een vrouwenhoofd en achter op de boot ligt een kussen. De titel van het beeld is L'Angelo Nocchiero dat je kunt vertalen als 'Engel-Stuurman'. Het is in 2015 schitterend gerestaureerd en samen met de Monteverde/Oneto engel is dit beeld uitgegroeid tot icoon van Staglieno.

Vittorio Lavezzari (1864-1938) was op de Ligustica Academie een leerling van Scanzì. Ook studeerde hij in Florence en in Rome en later werd hij professor in zijn geboortestad Genua.

Coniugi Repetto (A52 – 1897) koos voor beeldhouwer Lavezzari, die de beeldhouwkunst aan het einde van de negentiende eeuw vernieuwde door de idealen en cultuur van de beter gesitueerden van zijn tijd als uitgangspunt te nemen. Zijn werken zijn voornamelijk op Staglieno te zien. Dit monument zit vol symboliek. Links beneden zit een jongen met een zware knots, een verwijzing naar het werk. Hij kijkt met dichte ogen naar de toeschouwer. Rechts staat een vuurpot en boven alles uit zit het prachtig uitgewerkte symbool van het moederschap en dus van de liefde. Aan beide zijden van de naam staan tondo's met meneer en mevrouw Repetto.

Domenico Carli (1828-1912) werkte jarenlang als assistent van Santo Varni. Nadat hij zijn eigen atelier had opgericht, produceerde hij talloze werken op Staglieno en in Genuese kerken. Maar ook in Rusland en Zuid-Amerika is werk van hem te bewonderen.

Tomaso Pellegrini (A2 – 1888) was handelaar in juwelen.

Op zijn graf kun je lezen dat hij 10.000 lire aan de armen gaf. De dankbaarheid van die armen is het thema van dit monument. Een blinde bedelaar krijgt een aalmoes van de vrouw, die symbool staat voor de liefdadigheid en naar de milde gever wijst. Rechts stuurt een meisje kushandjes naar Pellegrini en links legt een ander kind een krans aan zijn voeten. De weduwe staat afgebeeld terwijl ze op het epitaaf schrijft.

TER AFSLUITING

In 2019 was ik drie weken in het noorden van Italië. Op de begraafplaatsen van Milaan en Genua bracht ik een complete dag door. Ik heb mijn ogen uitgekeken. Wat een pracht en praal, wat een schitterende monumenten. Ze behoren tot de mooiste begraafplaatsen die ik gezien heb. Vooraf en na afloop heb ik op YouTube films over beide dodenakkers bekeken. In deze twee verhalen heb ik me beperkt tot een selectie uit de negentiende eeuw. Er is zoveel te zien dat een andere keuze best mogelijk zou zijn geweest en ik heb bewust de twintigste eeuw, met ook heel veel moois, buiten beschouwing gelaten.

Bij de bronnen is een plattegrond te vinden waarop alle besproken locaties zijn aangegeven

Bronnen:

- http://www.visitgenoa.it/sites/default/files/Monumental%20Cemetery%20of%20Staglieno_0.pdf
= Monumental Cemetery of Staglieno Sculptural Art in Genoa between 1850 and 1950
- <https://ar-tour.com/guides/staglieno-cemetery-genova-italy.aspx>
= ARTOUR – Learn by Moving – Staglieno
- Veel internet-bronnen, vaak gevonden via it.wikipedia.org, o.a.
https://it.wikipedia.org/wiki/Cimitero_monumentale_di_Staglieno
- http://www.staglieno.comune.genova.it/sites/default/files/Pianta_Staglieno%2015_3_2018_0.pdf
= plattegrond begraafplaats met graflocaties

Meer zien:

- 34 minuten met uitleg in het Engels: https://youtu.be/L7J4p_j6b5Q
- 18 minuten met muziek: <https://youtu.be/XGcYqMa5UE4>

